

Spanierne på Lolland

Af Peter Heiberg

I 2008 blev 200-året for det spanske hjælpekorpss, som Napoleon sendte til Danmark, mindet med udstillinger og bogudgivelser. Korpsets hjemsendelse via Lolland-Falster blev ved denne lejlighed stort set ikke omtalt. Det rådes der bod på i denne artikel, som blandt andet fortæller historien med en glemte roman som kilde.

1808 – Spanske soldater i Danmark

Med Freden i Kiel 1814 og den efterfølgende Wiener-kongres stod det helt klart, at Danmark efter godt 12 års krigstilstand var blevet et forarmet og meget lille kongerige. I 1813 var staten desuden gået bankerot på grund af den langvarige krigstilstand, og året efter var Norge tabt som resultat af fredsvilkårene.

I 1808 rykkede 27.000 franske, spanske og hollandske soldater ind i Danmark. De skulle hjælpe med at vinde Skåne tilbage (Det kgl. Bibliotek).

Opgørelse over troppernes bevægelser og kantonnementer pr. 18. marts 1808 (Rigsarkivet).

I perioden 1772-1801 havde Danmark under de mange krige forholdt sig neutralt. Neutraliteten var blevet udnyttet dels ved at overtage de handelsruter, som de krigsførende nationer ikke længere kunne besejle, dels ved at fragte krigsførende nationers ladninger pro forma under dansk flag. Det sidste var forbudt ifølge internationale konventioner, og det bragte Danmark stor velstand, men betød også, at man konstant var på kollisionskurs med Storbritannien.

Konflikterne med briterne var mange, og Slaget på Reden i 1801 var første alvorlige varsel om, at neutraliteten på sigt ikke kunne opretholdes. Den florissante periode, som den kaldes, sluttede dog først

endeligt seks år senere. Det skete i september 1807, hvor briterne i et forebyggende angreb belejrede København, mens den danske hær stod i Holsten. Efter et massivt terrorbombardement af hovedstaden kapitulerede Danmark nogle dage senere. Som betaling for fred måtte Danmark aflevere det meste af sin flåde til briterne, der på dette tidspunkt var Europas femtestørste – og en æra som stormagt på søen sluttede hermed.

Som reaktion på denne ydmygelse indgik Danmark en alliance med Frankrig og Rusland. Prisen for at indtræde i alliancen med kontinentets mægtigste stormagter var bl.a. at kronprinsregenten, Frederik 6., reelt

Soldater fra regimenterne Asturias og Guadalajara, der var regimenterne, som kom til Sjælland og begik mytteri i Roskilde d. 31. juli 1808. (Suhrs spanske soldaterbilleder, 1808).

forpligtede Danmark til at deltage i en krig mod Storbritanniens allierede, Sverige.

I 1808 planlagdes der en tofrontskrig mod Sverige. Rusland rykkede ind i det svenske Finland, og den danske hær forberedte sig på en invasion af Skåne, som skulle støttes af 27.000 franske, hollandske og spanske soldater under ledelse af Napoleons marskal, Jean Baptiste Bernadotte – manden, der paradoksalt nok senere blev konge af Sverige. Denne invasion skulle dog aldrig blive til noget.

Bernadotte stod i 1808 allerede i Hamborg med sine soldater tæt ved den danske grænse og kunne starte indmarchen i Danmark med kort varsel. Da de udenlandske soldater i midten af marts marcherede ind i Rendsborg, fik kongen, Christian 7., ved synet af dem et slagtilfælde og døde på stedet. Fremrykningen i Jylland gik planmæssigt med indkvartering i forskellige jyske provinsbyer. Det samme med overførslen af tropperne til Fyn. Det mest markante vidnesbyrd fra denne periode er slottet Koldingshus' brand, hvor de spanske gæster fyrede for hårdt i kaminerne. Branden ødelagde så store dele af slottet, at man opgav at genopbygge det. På trods af det blev mødet med lokalbefolkningen stort set en positiv oplevelse. På deres vej gennem landet blev spanierne fulgt med stor nysgerrighed og interesse. De var eksotiske med deres flotte og farverige uniformer. Spisevanerne var meget anderledes, og man bemærkede, at f.eks. snegle og svaler var delikatesser for dem. Spaniernes musik og sang var af en helt anden karakter end den, man kendte til. I den folkelige overlevering har det også været et faktum, at ikke så få piger lod sig betage af de fremmede, og at det i løbet 1809 resulterede i små mørkhårede børn. Hvem har ikke hørt om familier med spansk blod i årene?

Da Bernadotte nåede frem til Nyborg, gik hele operationen i stå. Dels på grund

af tronskiftet, dels på grund af engelske krigsskibe i Storebælt. Han havde satset på at komme over et isbelagt bælt. Tøvejr var sat ind, og isen var gået i drift. Han undersøgte, om isen kunne forceres andre steder, og nåede helt til Nakskov, hvor han fra Tårs færgested forsøgte, om det var muligt derfra at komme over isen til Langeland – som svenskerne gjorde det i 1658. Det var heller ikke længere muligt herfra, og han drog så tilbage til Koldinghus.¹

I maj 1808 var der oprør i Madrid mod Napoleon, og misnøje bredte sig blandt de spanske soldater her i landet. Størsteparten var stadig placeret i Nyborg under den spanske general marquis de la Romanas kommando. Overførsel af soldater til Sjælland påbegyndtes i slutningen af maj med de to infanteriregimenter, Asturias og Guadalajara, som blev indkvarteret i Roskilde.

I Nyborg indledte general Romana i al hemmelighed forhandlinger med briterne. Det lykkedes ham at trække sine tropper ned til Langeland, hvorfra han i slutningen af august 1808 kunne indskibe 9.000 mand på engelske krigsskibe. De blev sejlet tilbage til Spanien og fortsatte krigen, men nu på briternes side.

De spanske soldater i Jylland, som ikke var sluppet afsted med general Romana, blev afvæbnede og ført til Hamborg. De to regimenter fra Roskilde, som ydermere havde gjort mytteri, blev bl.a. fra Lolland ad tre forskellige veje (Nysted, Rødby og Nakskov)² ligeledes ført til Hamborg, hvor Bernadotte igen havde opslået sit hovedkvarter. Her blev de holdt i krigsfangeskab et års tid, hvorefter de, formeret i et nyt regiment, blev sendt til Rusland i 1812 og dér næsten fuldstændigt udslettet.

Titelbladet til romanen "Pedrillo – den spanske Lollænder", der udkom 1854 i København (Det kgl. Bibliotek).

Den spanske lollænder

Kilder, som fortæller om de franske og spanske soldaters bevægelser og ophold på Lolland-Falster, er yderst sparsomme. Der findes lidt i Stiftamtmandens Kopibøger 1808 om bl.a. indkvarteringer i Nakskov, hvor man som følge deraf fik anvist 600 rigsdaler som forskud på indkvarteringspengene. Det fremgår også, at man i marts 1808 fik underretning om, at Bernadotte ville passere Nakskov på vejen til Fyn.

Der findes heller ikke meget skriftligt om udskibningerne af spanierne som krigsfanger fra Lolland. Fra tidligere på året i 1808 findes der minutøse indberetninger

til kongen om, hvor tropperne befandt sig, og hvor de var på vej hen. Efter mytteriet i Roskilde, hvor spaniernes status blev ændret til at være krigsfanger, er der stort set intet overleveret i danske arkiver.

I årene efter 1808 kan man finde spaniolerne, som de i folkemunde blev kaldt, som dramatiske indslag i romaner, noveller og skuespil. Mest kendt er nok skuespillet *Skilles og mødes* af H.C. Andersen og hans beretning i et digt om mødet med en spansk soldat. Steen Steensen Blicher har også i en novelle, *Spaniolerne*, brugt mødet med de eksotiske fremmede til en spændende og stadig læseværdig historie.

Blandt de i dag glemte romaner finder man *Pedrillo – den spanske Lollænder*³ fra 1856. Den er skrevet af en forfatter med det mystiske navn: Reiemhyl. Ved et tilfælde faldt jeg over titlen, og jeg var ikke et øjeblik i tvivl om, at den bog måtte jeg læse. Da jeg fik den i hånden på Det kongelige Biblioteks læsesal, var det også åbenbart, at den ikke havde været i menneskehånd i næsten 150 år. I to dage sad jeg på læsesalen og var helt opslugt af en spændende beretning, der tager sin begyndelse i starten af 1800-tallet i Magleskov Huse – en lille samling huse fem km syd for Dannemare helt ude ved Østersøen. Betaget af den spændende – omend temmelig omstændeligt fortalte – historie, måtte jeg finde ud af, hvor meget hold der var i den og ikke mindst, hvem forfatteren kunne være.

Det sidste viste sig ikke at være så vanskeligt endda. Da jeg et stykke tid havde kigget på navnet Reiemhyl gik det op for mig, at stavede jeg navnet bagfra, så fik jeg efternavnet: Lyhmeier. Et ikke så almindeligt efternavn, hvilket dog lettede gennemgang af folketællinger og kirkebøger. Her var der et godt match til en exam. jurist Joachim Christian Lyhmeier. Han var gan-

ske vist født i København i 1794 og døde der i 1879, men i en længere årrække, i alt fald til hen i mod 1850, var han brændevinsbrænder og forligskommissær i Rødby og gift med en datter af Rødby-købmanden Hans Christian Hjorth. En ikke helt almindelig brændevinsbrænder, der i 1842 blev valgt som suppleant for Købstæderne til Stænderforsamlingen i Roskilde 1842. Sine sidste år levede han som ejendomshandler i København⁴. Det er efter min bedste overbevisning forfatteren til romanen.

Som før nævnt starter romanen i Magleskov Huse. Her sidder fiskeren Poul Jensen en stormfuld aften i slutningen af oktober

1808 i heftig sindsbevægelse på en bæk ved Østersøen og begræder tabet af sin kone og deres eneste søn. I tilbageblik får vi Poul Jensens historie. Hvordan han som ung i 14 år sejlede på verdenshavene. Som 30-årig kunne han lægge op og få "Ben under eget Bord". Han købte hus med nogle tønder land og fiskeredskaber. Det går ham godt, og han finder "en skikkelig og almindelig agtet Pige". Anne, som hun hedder, bliver ham "en begavet Husfælle med Hang til Flid, Orden og Sparsommelighed". Der er kun et problem – det trækker ud med, at hun kan lyksaliggøre ham med en arving. Da det endelig sker, vender lykken tilbage i fiskerhjemmet.

Velbevaret 1700-tals strandgård i Magleskov Huse. Gården kunne have været Pedrillos barndomshjem (Foto: Peter Heiberg).

Flere danske søfolk blev i 1600- og 1700-tallet taget og holdt som slaver bl.a. i Algier. Danske orlogsskibe var derfor ofte på togt i Middelhavet. Her ses danske orlogsskibe på Algier Rhed 1772 (Schiffahrtsmuseum, Flensburg).

Det blev en søn, som døbes Halvor. Da Halvor efter en lykkelig barndom fylder 16 år, vil faderen have, at sønnen skal stå til søs, som han selv gjorde, fordi han altid havde "anseet Sølivet for en munter og behagelig Tumbleplads". Det er mor Anne meget imod, men da Poul i nogen grad "lider af mangel på Bøielighed i Karakteren", trumfer han sin vilje igennem. Halvor kommer ud at sejle i 1794 og kommer med en brig til Middelhavet.

Anne undlader ikke at fortælle sin mand, at det vil hun ikke overleve, og at hun, inden Halvor eventuelt skulle vende hjem, "altforvist vil ligge baade død og begravet paa Sognets Kirkegaard". Efter nogle måneder kommer der brev om, at skibet "under en heftig eller rettere orkanagtig Storm

ved dets Ankomst var forlist ved Kysten af Afrika og at Besætningen paa to Mand nær, vel var reddet, men derimod geraadet i tyrkisk eller algerisk Fangeskab". Det var mere, end Anne kunne bære, og hun dør ret hurtigt herefter "af en hidsig og stærk nervøs Feber". På Dannemare sogns kirkegård bliver hun begravet "under en venlig med Sand bestrøet og af Buxbom og Eviggrønt pyntet Gravhøj".

Forholdene på den algeriske kyst kan i slutningen af 1700-tallet minde om de tilstande, der indtil fornylig herskede ved Somalia. Kapring af skibe og tilfangetagelse af besætninger, som kun blev frigivet mod løsepenge, var virkeligheden⁵. Indtil der blev betalt løsepenge, blev de europæiske søfolk holdt som slaver. Det samme over-

gik Halvor, og han må tilbringe ni år som slave med mark- og havearbejde hos forskellige ejere, før det i 1803 lykkes ham at flygte med en spansk medslave, Aleppo. De undslipper i en lille båd og bliver samlet op af et skib, der skal til Malaga, hvor Aleppo stammer fra. Han er søn af en rig og agtet mand, som dér ejer en stor vingård.

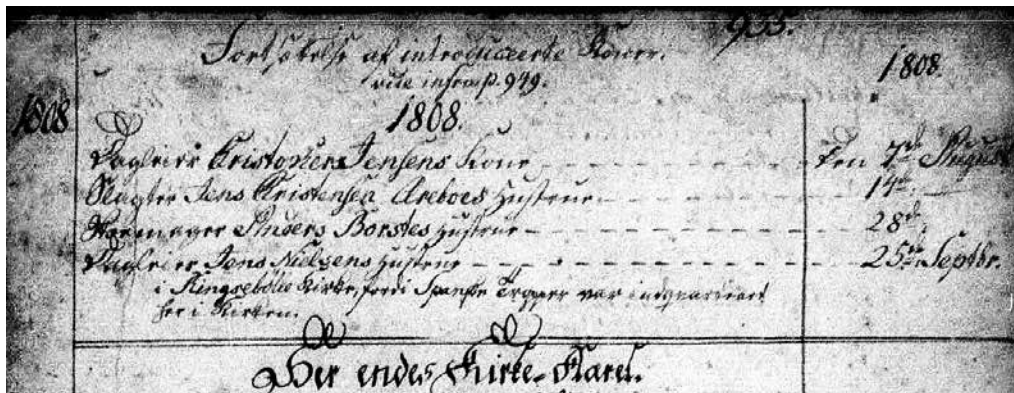
Halvor optages i familien og bliver heldigt nok gift med Aleppos søster. Ved samme lejlighed udskifter han navnet Halvor med det spanske Pedrillo. Det går ham godt, og han vælger at blive i Spanien. Han skriver mange breve hjem til forældrene, som han dog aldrig får svar på. Det tilskrives han de

uroelige tider, som herskede i Europa under de igangværende Napoleonskrige. Da Spanien som Napoleons allierede udskriver tropper, må Halvor (alias Pedrillo) forlade sin "Arne og som Soldat marchere ad Frankrig til".

Pedrillo gør turen til Hamborg og kommer derfra videre gennem Danmark. Han er i et af de regiment, som overføres til Sjælland. Her håber han på, at der kan blive bevilget ham et par dages orlov, så han kan besøge sine forældre. Her skuffes han dog, da han ufrivilligt involveres i opstanden i Roskilde, og hans status derved ændres til krigsfange.

De spanske tropper blev indkvarteret i Rødby kirke inden overfarten fra Kramnitze til Femern (Foto: Peter Heiberg).

I Rødby kirkes kirkebog noteres der d. 25. september 1808, at en introduktion må flyttes til Ringsebølle kirke, fordi spanske tropper var indkvarteret i kirken (Rigsarkivet).

Midt i sit uheld har han dog det held at være i blandt de krigsfanger, der via Rødby skulle overføres til Femern. Fra slutningen af september og fjorten dage frem ankommer de spanske krigsfanger til Rødby godt bevogtet af danske dragoner. Deres tilstand er nu miserabel, præget af den lange march og nu "næsten blottede for Sko og Klæder". Ved ankomsten til Rødby blev de indespærret i kirken indtil overførslen fra Kramnitze kunne iværksættes. Efter et par overførsler var byens øverstkommanderende overbevist om, at fangerne hverken ville deserte eller rebellere, så der blev bevilget dem nogle timers frihed, hvor de måtte færdes frit rundt i byen. Det gav, som Lyhmeier skriver, "for en afsides liggende By som Rødby ... et picant og morende" afbræk i den daglige trummerum. Spanierne optrådte med dans akkompagneret af kastagnetter, som "de hurtigt af et par Stykker Træ vidste at tildanne sig".

Lyhmeiers beskrivelse er meget levende og troværdig, men nok ren fiktion mente jeg, indtil jeg i kirkebogen faldt over et notat fra d. 25. september 1808, hvor en kirkelig handling må flyttes til Ringsebølle kirke,

fordi "spanske Tropper var indkvarteret her i Kirken".

Tilbage i romanen kommer Pedrillo med den sidste transport til byen og får lejlighed til at betro sin historie til en købmand, som lover at hjælpe ham. Men endnu en gang er uheldet ude, og Pedrillo bliver før tid ført til Næsbæk Ladeplads, hvorfra han med de andre krigsfanger i pramme skal fragtes ud til Kramnitze. Her venter der skibe, som skal føre dem til Femern. Her lykkes det ham at undslippe, og han begiver sig de omkring 15 km til Magleskov Huse. Faderen er på dette tidspunkt døende, men Halvor når lige at gense sin far og får ham fortalt hele sin historie, siden han forlod hjemmet i 1794. Faderen dør et par dage efter "en blid og smertefri Død i sin Søns kjærlighedsfulde Arme".

Efter begravelsen må Halvor planlægge, hvordan han kan vende tilbage til Spanien. Her venter jo kone og børn. Det lader sig kun gøre, hvis han kan komme om bord på et af briternes skibe, som patruljerer ude i Femern Bælt. Han må dog vente et par uger, før lejligheden byder sig. Iført sin

spanske uniform ror han ud til flåden "hvor han efter sit Ønske blev optaget i et af de britiske Krigsskibe".

Hvordan det videre gik Halvor eller Pedrillo, og om han blev genforenet med sin familie, kan Lyhmeier ikke fortælle. For ingen hørte siden det ringeste til ham. Men forfatteren håber "at Skjæbnen blev ked af længere at forfølge ham".

Romanen rundes af med at fortælle, at Poul Jensens husholderske, Maren, arver huset mod ikke at fortælle historien om den spanske lollænder. Hun sælger straks huset og tinger sig ind hos en bonde i Dannemare. Her lever hun resten af sine dage ret tilfreds og fornøjet. Da hun ikke havde så lang tid igen og derfor ikke kunne tabe det arvede, bryder hun dog sit løfte og fortæller historien til enhver, der havde lyst til at høre på hende. Måske er det fra hende, Lyhmeier har historien om Den spanske Lollænder.

Historien er temmelig fantastisk og ren fiktion, men i stil og komposition ikke ulig samtidige af slagsen. De historiske rammer er stort set korrekte og kan, som i tilfældet med indespærringen af spanierne i kirken, dokumenteres. Derfor er den en meget interessant og upåagtet kilde til den del af de spanske soldaters færden på Lolland-Falster i 1808.

Peter Heiberg (f. 1947). Uddannet bibliotekar. Har ved siden af langt virke som biblioteks- og arkivchef (i Helsingør, København og Banedanmark) skrevet artikler, kroniker og bøger om lokalhistoriske og biografiske emner. Senest en bog om kunstmaleren Ole Kielberg.

Kilder

Utrykte i Rigsarkivet:

Departementet for de Udenlandske Anliggender: Frankrig – Vedr. fordringer for franske troppers ophold m.m. 1807-1816 (mikrofilm S-2121 og S-2122).

Kirkebøger og folketællinger via Rigsarkivet og Dansk Demografisk Database (DDD).

Trykte:

Haugner, C. C: Nakskov Købstads Historie. Tidende, 1944-45. 2 bd.

Orhammer Andersen, Svend: Spaniolerne. Thanning, 1973.

Reiemhyl [Joachim Christian Lyhmeier]: Pedrillo den spanske Lollænder. Trier, 1854.

Da spaniolerne kom – krig og kulturmøde 1808. En antologi redigeret af Henning Petersen. Wormianum, 2008.

Noter:

1. Orhammer Andersen s. 77 og Haugner, bd. 1 s. 360 og 489.
2. Da spaniolerne kom, s. 21.
3. Romanen kan fås elektronisk via Det kongelige Biblioteks projekt: "Danske bøger (1701-1900) on demand – kvit og frit". I artiklen er der bragt mange citater fra den 330 sider lange roman – alle citater er sat med citationstegn og romanens retskrivning.
4. Falk-Jensen, A.: Candidati og examinati juris 1736-1936 (1957), bd. 3, s. 107.
5. Der findes flere trykte beretninger om søfolk, der blev taget som slaver, som Lyhmeier kan have kendt til, f.eks. Olufs Harcks beretning udgivet i 1747.